

ROMAN

derviş ve ölüm

SIRPÇA AXLINDAN ÇEKTREKİ MAHMUT KIRATLI
ÖNSÖZ: SABİK YALIZIÇANLAR

D Ü N Y A E D E B İ Y A T I

100
TEMEL
ESER

meşâ selimoviç

DERVİŞ VE ÖLÜM

Meşâ Selimoviç

Dünya Roman-Öykü

TİMAŞ YAYINLARI | 2027
Dünya Edebiyatı Dizisi | 14

EDİTÖR

Ayşe Tuba Ayman

KAPAK TASARIMI

Ravza Kızıltuğ

9. BASKI

Şubat 2009, İstanbul

21. BASKI

Ekim 2019, İstanbul

ISBN

ISBN: 978-975-263-951-5

TİMAŞ YAYINLARI

Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No:5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

   timasyayingrubu

BASKI VE CİLT

Sistem Matbaacılık

Yılanlı Ayazma Sok. No: 8

Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Telefon: (0212) 482 11 01

Matbaa Sertifika No: 16086

GEÇMİŞ BASKILAR

1. Baskı: Varlık Yay. 1973 / 2. Baskı: Yeryüzü Yay. 1985

3. Baskı: İşaret Yay. 1987 / 4. Baskı: Can Yay. 1988

5-7. Baskı: Şehir Yay. 1999-2003 / 8. Baskı: L&M Yay. 2005

YAYIN HAKLARI

©*Dervis i Smirt* orijinal adıyla yayınlanan bu kitabın Türkiye'deki tüm hakları,
hak sahibi ile yapılan sözleşme uyarınca Timaş Yayınları'na aittir.

Tanıtım amacıyla yapılacak alıntılarının dışında hiçbir şekilde
kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayınlanamaz.

BİRİNCİ BÖLÜM

*Bismillahi'r-rahmani'r-rahim
Hokka ile kalemi ve yazmakta olan şeyleri
tanıklığa çağırıyorum;
Yanultıcı akşam karanlığını, geceyi ve gecenin
canlandığı her şeyi tanıklığa çağırıyorum;
Ayın on dördü ile şafak vaktini tanıklığa çağırıyorum;
Kıyamet gününü ve kendi kendini kınayan ruhu
tanıklığa çağırıyorum;
Her insanın daima zararda olduğuna dair, her şeyin
başlangıcı ve sonu olan zamanı tanıklığa çağırıyorum.¹*

Nedensiz, ne kendim, ne de başkası için bir çıkar beklemeden, çıkar ve anlayıştan daha güçlü olan bir ihtiyacın etkisi altında; önümde beni kışkırtır gibi bekleyen bu kâğıdın üzerinde mürekkep izleri bırakınca, kendi kendime yaptığım acı konuşmaların yazılmışı kalır da kıyamet gününde -eğer olursa- bir karara varılır ümidiyle hikâyemi yazmaya başlıyorum. Neler kaydedileceğini bilmiyorum, ama harf şekillerinde içimde olup bitenlerin izleri kalacak ve ben bir şey olmamış ya da ne olduğunun farkında değilmişim gibi bulutlu hava çevrintilerinde kaybolmayacağım artık. Böylelikle, olmaya başladığım şekilde kendimi görebileceğim. Tanımadığım bir tuhafılık bu. Bana öyle geliyor ki, devamlı surette şimdi olduğum gibi olmayışım da bir tuhafılık. Çapraşık şeyler yazdığımın farkındayım. Başladığım bu yargılamada çözümlenmesi gereken sorunlar karşıma çıktıkça elim titriyor. Duruşmanın yargıcı da, tanığı da, sanığı da benim. Ama herhangi bir insandan farksız olarak daima, elimden geldiğince dürüst

1 Kur'an-ı Kerim'den.

olmaya gayret edeceğim; çünkü samimiyetle dürüstlüğün aynı şey olduğundan şüphe etmeye başladım. Samimiyet, gerçeği söylediğimiz inancıdır. -Oysa bundan kim emin olabilir?- Dürüstlüğün ise birbiriyle uyuşmayan birçok çeşidi vardır.

Adım Ahmet Nureddin, bana verilen bu adı gururla benimsemiştim. Oysa şimdi, sırtımda deri gibi kat kat dizilen bunca uzun yıl geçtikten sonra bu ad hakkında şaşkınlıkla düşünürken, arada bir gülümsediğim bile oluyor. Dinî inançlara ışık tutuyorum diye hiçbir vakit kibir duymadım. Şu andaysa, söz konusu bu özelliğimden biraz daha utanıyorum. Bu nasıl ışık böyle? Neyle ışıklandırılmışım ben? Üstün bir bilgiyle mi? Temiz yüreklilikle mi? Doğru yolla mı? Şüpheli olmamakla mı? Bunların hepsi birer soru oldu ve şimdi ben, ne şeyh, ne de Nureddin; sadece Ahmet'im.

Bir giysi, bir örtüymüş gibi bana yakıştırılan her şeyi üstümden atıyor, bunların hepsinden önce bana ait olan çırılçıplak insan bedenimle kalıyorum.

Yaşım kırk. İnsan ömrünün en kötü çağı bu. Arzulayabilmek için henüz genç, arzuladıklarımızı gerçekleştirebilmek için ise yaşlanmış sayılırız. Böyle olunca da bizi güçlü kılacak alışkanlık ve güven duygusunu meydana getiren arzularımız sönüyor. Ben-se daha çok önceleri, bünyemin hızla gelişip serpildiği, bütün yolların güzel, bunalımların gerçek kadar faydalı olduğu çağda yapmam gerekeni henüz yapıyorum. Eğer on yaş daha büyük olsaydım, yaşlılık, isyan etmemi önlerdi; ya da on yaş küçük olsaydım, her şeye boş verirdim. Ama nerde! Otuz yaş gençliği -bir daha kavuşmamak üzere bu yaşı gerilerde bıraktıktan sonra düşünüyorum bunu- hiçbir şeyden, hatta kendi kendinden bile korkmayan bir gençliktir.

Tuhaf bir söz kullandım: İsyân. Hemen ardından da, kolaylıkla dile gelen bu olağanüstü sözün sıkışıp kaldığı satırın üstünde kalemimi durdurdum. Acımı, ilk kez bu şekilde adlandırıyor-

dum. Önceleri böyle bir şey aklıma hiç gelmemiştir. Bu tehlikeli söz de nerden çıktı? Ve yalnız bir söz mü bu? Her şeyin şimdi olduğundan daha kötü bir duruma girmemesi için kendi kendime: “Yazmaktan vazgeçersen daha iyi olmaz mı?” diye sordum. Çünkü söylemek istemediklerimi, bana ait olmayan ya da bana ait olduğu halde benim bilmediğim, iç dünyamın karanlıklarında gizlenmiş düşüncelerimi açıklanamayacak yollarla bana söylediğine göre yazmak; insafsız bir izleyiş, şeytanca bir iştir. Bu yüzden belki de en iyisi, itina ile yontulmuş bu kamış kalemi kırmak ve kötü ruhları uyandıran büyüye bir daha kapılmamak için yapacağı siyah lekelerle beni hatırlatsın diye diviti, tekke önünde bulunan mermerin üzerine boşaltmak olacaktır. İsyan! Bu yalnız bir söz mü, yoksa bir düşünce midir? Düşünce ise, benim düşüncemdir. Belki de geçirdiğim bir bunalımdır. Bunalımsa çok kötü, ama bir gerçekse, çok daha kötü olur benim için.

Çaresiz, söyleyeceklerimi kendimden ve şu kâğıttan başkasına söyleyemem. Bunun için sağdan sola, düşünce uçurumlarının bir ucundan öbür ucuna durmadan uzanan kâğıt üzerinde, bir davanın kanıtları gibi kalan satırları çizdirmeye devam ediyorum. Kimin davası? Kime karşı yürütülecek bu dava? Büyük Allah'ım, neden beni bu duruma düşürdün? Neden kendimle uğraşmak zorunda bıraktın beni? Kendi kendime mi, yoksa başkasına karşı mı koyacağım? Ama artık başka çıkar yol yok. Bu yazmak işi, yaşamak ya da ölmek gibi kaçınılmaz bir şey oldu. Ne olması gerekiyorsa, o olacak. Bunda benim suçum, -eğer bu bir suç sayılırsa- olduğum gibi görünmemdir. Her şeyin büyük bir değişim içinde olduğu kanısındayım. Her yanım temelden sarsılırken, dünya da benimle birlikte sarsılıyor. Öyle sanıyorum ki, benim düzensizliğim dünyanın da düzensizliğini göstermektedir. Yine de bu olanlarla önceden olup bitenler, kendimi saymak isteyişim, daha doğrusu saymak zorunda oluşumdan ileri geliyor. Böyle yapmasam, insan gibi yaşama gücünden yoksun olurum ben. Gülünç gelecektir ama dün ben, dünün insanıydım;

bugün ise değişik, belki de dünkünün tamamen tersi olan, bugünün insanı olmak istiyorum ve bu istek beni şaşırtıyor. İnsan demek, değişim demektir. Kötülük belirdiğinde, vicdanın sesini dinlemez olur.

Mevlevî tekkesinin şeyhiyim. İçinde yaşadığım tekke, kasabanın dışında, karanlık, dar bir geçidi andıran bir boğazdadır. Bu boğazın üstünde, gökyüzünü hatırlatan bir parça gökyüzü görülür. Çocukluğumla ilgili bu uzak hatırayı, nasıl bir şey olduğunu bilmediğim halde, kaçırılmış bir fırsat gibi, bana gittikçe daha çok eziyet ettiği için sevmiyorum. Evimizin üstündeki kuytu ormanı, ovayı ve göl kenarındaki yemiş bahçelerini, tekke ile birlikte sıkışıp kaldığımız bu daracık, kayalık boğazla güçlükle karşılaştırabiliyorum. İçimdeki sıkışma ile çevremdeki sıkışma arasında benzerlikler varmış gibi geliyor bana.

Dağdan, kayalar arasından kopup gelen derenin üzerine eğilmiş bulunan tekke; çiçek ve gül bahçesi, pencereleri kafesli verandası, sessizliği pamuk gibi yumuşak olan, hele altındaki derenin şırlıtısıyla daha da sessizleşen sofasıyla büyük ve güzel bir evdir. Ali Ağa Caniç adında bir zengin, dedelerinin harem dairesi olan bu evi, kırık kalpli dervişlere mekân, yoksullara da sığınak olsun diye tarikata hediye etti. Okuduk, üfledik, tütsüledik, günahlarımızı temizleyip evi tekke yaptık. Bu ev, kutsal bir yer olarak çabucak tanındı. Yalnız ne yaptık evin içinden kadın gölgelerini bir türlü tamamen uzaklaştıramadık. Sanki bu gölgeler odadan odaya geçiyor ve ben kokularını alıyordum.

Tekkenin ünü, kutsallığı, temeli, damı bendim; bunu herkes bilir, bunun için gizlemiyorum. Başka türlü olsaydı, bu yazdıklarım, bildiğim bir yalan –bilmediği, şuursuzca inandığı yalanlar için kimse suçlu sayılamaz- olurdu. Ben olmasam bu ev, bütün ötekiler gibi beş odalı bir ev olarak kalacaktı, benim sayemde kutsal bir yer oldu. Ondan sonra başka bina olmadığı için tekke, bilinen ve bilinmeyen kötülöklere karşı, kentin koruyucusuydu

sanki. Pencere kafesleriyle bahçe duvarları, yalnızlığımızı katılaştırıp gerçekleştiriyordu. Böyle olduğu halde günahlarını temizlemek, teselli bulmak isteyen herkese tekkenin kapısı daima açıktı ve biz, kötülükle günahlardan çok daha az olan konuklarımızı tatlı dille karşıladık. Yaptıklarımı hiçbir vakit gururlanmadım. Benim için bu, samimiyetle, noksansız olarak yerine getirdiğim dinî bir görevdi. Kendimi ve başkalarını günahlardan korumayı mutlu bir görev sayıyordum. Evet, neden gizleyeyim, kendimi de günahlardan koruyordum. Günah sayılan düşünceler rüzgâr gibidir, onları kimse durduramaz. Ama yine de bunun büyük bir kötülük olduğunu sanmıyorum. Önüne geçilebilen kötülük eğilimleri olmasaydı, dine bağlılığın ne önemi kalırdı? İnsan, Tanrı değildir. İnsanın gücü, kendi yaradılışına karşı sağladığı üstünlükle ölçülür –eskiden böyle düşünüyordum- üstünlüğüne göre mükâfatlandırılır insan. Bu sorun hakkında şimdi başka türlü düşünüyorum. Elbette ki bunun nedenleri vardır ama, şimdilik bunlara değinmeyeceğim. Henüz sırası değil. Her şeyin vakti gelecek. Yazacaklarımı sessizce bekleyen kâğıt, dizimin üstünde duruyor. Uykusuz geçireceğim bu gece gibi, önümde daha birçok geceler var. Hiçbir şeyden geri kalmamacasına, yapmak zorunda olduğum her şeyi yapacağım. Kendi kendimi savunacağım da. Acele etmek gereğini duymadığım halde, öyle şeyler görüyorum ki, onlar hakkında şimdi yazmazsam, sonra belki de hiç yazamam. Vakti gelip söylemek isteği duyulunca, öteki düşünceler de birer birer söylenecek. Beynimin mağazalarında birikmiş olan düşüncelerin hiçbiri yalnız kendisi için yaşamıyor, mutlaka bir başka düşünceye bağlı oluyor ve bu düşünceler birbirini çekiştirip durdukları halde, aralarında yine de bir düzen bulunuyor. Nasıl olduğunu bilmiyorum ama bunca düşünce arasında daima bir tek düşünce sıyrılıp aydınlığa kavuşuyor ve sonuç olarak da insanı ya üzüyor ya da teselli ediyor. Arada bir unutulup kalacaklarından korkuyorlarmış gibi, sabırsızlıkla itişip kakıştıkları, birbirinin üstüne çıkmaya çalıştıkları da oluyor.

Ama önce de söylediğim gibi acele etmenin gereği yok. Her şey için bol bol vakit ayırdım. Yargılama başlayınca, tanıklık edecek olan bütün düşünceler birbirleriyle yüzleştirilecek, hiçbirini atlamak niyetinde değilim. Kendim için ancak bu şekilde bir karara varabileceğim. Çünkü yargılanan sadece benim, başka hiç kimse değil. Dünya ile ben, birdenbire birbirimiz için birer sır olduk; karşılıklı olarak şaşkınlıkla bakıştığımız halde, birbirimizi ne tanıyabiliyor, ne de anlayabiliyoruz artık.

Sözü tekrar tekkeye ve kendime getireceğim. Tekkeyi, önceleri de seviyordum, şimdi de seviyorum. Sessizdir, temizdir, benimdir o; yazın solucan otu, kışın acı kar ve rüzgâr kokar; sayemde ün saldığını, kimseye söylemediğim, kendimden bile gizlediğim sırlarımı bildiği için seviyorum onu. Tekkenin içi sıcaktır, sakindir; sabahları erkenden damında güvercinler ötüşür, kiremitlerine şıpır şıpır yağmur yağar; şimdi bile, yaz olduğu halde ısrarla, durmamacasına yağıyor yağmur; tahta oluklara dolan sular, kötü niyetle dünyanın üzerine eğilmiş gecenin içine akıyor. Bir yandan gecenin hiç bitmeyeceğinden korkuyorum, bir yandan da yakında güneşin doğacağını umuyorum. İnsanlardan uzak dinlenmek istediğim vakit, içlerinde gönül rahatlığıyla yalnız kalabildiğim iki odam olduğu için de tekkeyi seviyorum. Bazen coşkun, bazen ürkek, ama daha çok sessiz ve sakin akan dereyi kendime benzetirim. Oluklar yapıp dereyi tekkenin altından akıtarak uysal ve faydalı olmaya zorladıkları, ona değirmen çarkını çevirtmeye başladıkları vakit gücüme gitmişti. Dere, arada bir coşup taşı mı, hendekleri yıkarak özgür akmaya başladı mı, çocuk gibi seviyordum. Ancak durulunca buğday öğütebileceğini biliyordum oysa.

İşte, tavandan güvercin sesleri geliyor, günlerdir testiden boşanırcasına yağın yağmur yüzünden saçak altlarından dışarı çıkmayan hayvancıklar ötüşleriyle henüz doğmamış olan günün haberciliğini yapıyorlar. Kalem tutan elim uyuşmuş. Hafifçe

öksüren mum, kıvılcımlar saçarak ölümden korunmaya çalışıyor
ve ben uzun satırlar içinde düşüncelerin işaretleri olan harflere
bakıyor, bir türlü akıl erdiremiyorum; düşünceleri öldürdüm
mü, yoksa canlandırdım mı diye.

İKİNCİ BÖLÜM

*Allah, yapılan bütün kötülükler için ceza verseydi,
yeryüzünde tek bir canlı yaratık kalmazdı.*

Bütün karmaşıklıklar iki ay üç önce başladı. Zamanı hesaplamayı, beni ilgilendiren biricik şey zamandır, çünkü bu, benim zamanımdır. Galiba Hıdrellez gecesi idi. Kardeşim, on gündün beri kalede hapis yatıyordu.

O günün akşamı hava kararmadan önce içim acı dolu, büyük bir huzursuzluk içinde sokak sokak dolaşıyordum. Oysa görünüşüm sakindi. İnsan buna alışıyor. Adımlarımı, heyecanımı belli etmeyecek şekilde atıyordum. Görünmeyen düşünce karanlıklarında istediğim gibi olma serbestisini bana veren vücudum, bu gizleme işini kendi kendine ayarlıyordu. Elimde olsa, karanlığın bana yalnızken rastlaması için bu sessiz akşamüstünde kentin dışına çıkardım; ama işim beni başka bir yöne, insanların arasına götürüyordu. Tekkenin koruyucusu olan ihtiyar Caniç, Hafız Muhammed'i yanına çağırılmış. Hafız Muhammed rahatsız olduğu için bu davete onun yerine ben gidiyordum. İhtiyar Caniç, aylardan beri hasta yatıyordu, belki de helalleşmek için çağırılmıştı Hafız Muhammed'i. Bu ihtiyar, kardeşimin tutuklanma emrini yazan Kadı Aynî Efendi'nin kayınpederiydi. Bunu bildiğim için bir şeyler umarak, onu ziyaret etme teklifini memnuniyetle kabul ettim.

Avlu ve evin içinde yol gösterirlerken her vakit olduğu gibi, beni ilgilendirmeyen şeyleri görmeme alışkanlığıyla ilerliyordum. -Böyle davranınca kendime daha yakın oluyorum.- Uzun koridorda yalnız başıma kalıp bana ait haberin gerekli yere ulaşmasını beklerken, mutlak sessizliği dinliyordum. Bu

büyük binanın içinde kimse yaşamıyor, koridor ve odalarında kimse yürümüyordu sanki. Buralarda bir yerde, ölmek üzere olan ihtiyarın boğularak yaşama ıstırabında, halıların üzerinde ölen adımların yumuşaklığında, fısıldaşarak yapılan sessiz konuşmalarda, pencere ve kapıların eski ağaçlarının hafif çıtırtısı duyuluyordu. Evi ipekli gölgelerle yavaş yavaş sarmaya başlayan gecenin, pencere camlarındaki son günışığı parıltılarıyla nasıl titrettiğine bakarken, ihtiyarı ve bu son görüşmemizde ona ne söyleyeceğimi düşünüyordum. Hastalarla ilk kez konuşmuyorum, ölmek üzere olan bir hastayı büyük yolculuğa ilk kez hazırlıyorum. Tecrübe ile şundan emin oldum ki, -eğer bunun için de herhangi bir tecrübeye gerek varsa- bu durumda olan herkes, belli etmese bile, kendisini bekleyen akıbet karşısında, kapıyı çalmakta olan bilinmeyenin önünde, durmak üzere olan yüreğinde korku duyar.

Teselli ederek onlara şöyle diyordum:

“Ölüm, kaçınılmaz bir şeydir. Bize yetişeceğini bildiğimiz tek şey ölümdür. Bunda ne istisna, ne de şaşırtıcı bir şey olabilir. Bütün yollar bizi ona götürür. Bütün yaptıklarımız, ona hazırlanmış olmak içindir. Ölüme daima yaklaşılr, ondan uzaklaşmak diye bir şey yoktur. Yine de o gelince, şaşırırız. Bu hayat bir saat ya da bir gün süren kısa bir geçişse; onu bir saat ya da bir gün daha uzatmak için ne diye çırpınma! Ebediyet, aldatıcı dünyevî hayattan daha güzeldir.”

Diyordum:

“Can çekişme acıları arasında ayaklarınız birbirine dolanınca, niçin korkudan yürekleriniz titriyor? Evden eve taşınmaktır ölüm. Ona, yok olmak değil, ikinci doğuş da denebilir. Civciv tamamen gelişince yumurtanın kabuğu nasıl çatlıyorsa, ruh ve vücut da vakti gelince birbirlerinden aynı şekilde ayrılır. İnsanın

en yüksek seviyeye ulaşması demek olan öteki dünyaya geçiş kaçınılmazlığında, ölüm bir ihtiyaçtır.”²

Diyordum:

“Ölüm, ruhun değil; maddenin yok olması demektir.”

Diyordum:

“Durum değişikliğidir ölüm. Ruh, tek başına yaşamaya başlar. Vücuttan ayrılmadan önce ruh, elle dokunduğu, gözle gördüğü, kulakla duyduğu halde, meselelerin özünü kendi kendine bilirdi.”

Diyordum:

“Öldüğüm gün, taşınırken tabutum,
Acı duyacağımı sanma bu dünyanın ardından,
Ağlayarak; yazık oldu, diye konuşma,
Kayıp dediğin, sütün kesilmesidir.
Yok olmayacağım mezara konduğum vakit,
Yok oluyorlar mı batınca güneş ve ay?
Ölüm sandığın şey, aslında doğuştur,
Zindan gibi görünür mezar, oysa ruh
özgürlüğe kavuşur
Hangi tohum büyümek ekilince toprağa?
İnsan tohumundan şüpheli mi var yoksa?”

Diyordum:

“Şükret sen Davut’un evi ve de ki: Hakikat geldi. Vakit geldi. Çünkü herkes belirli bir süre içinde kendi yönünde dönüp duruyor. Annenizin karnında yaratıyor Allah sizi, sonra da üç kat daha görünmez bir karanlıkta bir şekilden ötekine sokuyor. Üzülmeyin, size vad edilen cennete sevinin. Ah esirlerim benim, sizin için korku yok bugün, üzülmeyeceksiniz de. Ah durulmuş

2 İslam düşünür ve şairleri Rağb el-İsfehani, İbni Sina, İmam Gazali, Mevlâna Celaladdin Rumi.

ruhum benim, memnunlukla dön sahibine, çünkü O da memnundur senden. Esirlerin arasına katıl, cennetine gir.”³

Böyle diyordum hep...

Beni bekleyen ihtiyara, bunu söylemek gerektiğinden emin değilim şimdi. İhtiyarı düşündüğümde değil, içimden geliyordu bu güvensizlik. İlk kez ölüm, inandığım ve başkalarını inandırdığım şekilde basit görünmedi bana. Korkunç bir rüya gördüm:

Ben, meydan gibi bir yerde, içinde kardeşimin ölüsü bulunan mor bir çuha ile örtülü tabutun ayakucunda duruyordum. Etrafımı insanlar çevirmiş. Ne kimseyi tanıyor, ne görebiliyor, yalnız çemberi kapatıp beni ölünün yanındaki sıkıcı sessizliğin içinde tek başıma bıraktıklarını biliyordum. Bu arada benim de yüreğim titriyor, o sağır sessizlik beni de korkutuyordu. Rüyada da bilmediğim, gizli kalan nedenler bana acı veriyordu: “Bu nasıl olur?” diye soruyordum, ama sorularım cevapsız kalıyordu. “Kalk, kalk!” diye sesleniyordum. O ise, bilinmeyen açıklarda boğulup suyun altında kalanlar gibi, yok oluş bulutları arasında, yeşilimsi bir karanlığın içinde gizleniyordu.

Ölmek üzere olan bu hastaya: “Söz dinle ve Allah’ın yolundan şaşma” diye nasıl öğüt veririm şimdi? Akıl erdiremediğim bu gizli yollar beni de ürpertiyor. Kıyamet gününe, ebedî hayata inanmıyor değilim; ama ölmenin korkunç bir şey olduğuna, bu saydamsız karanlığın önündeki korkuya da inanmaya başladım.

Odalardan birine buyur ettikleri vakit, henüz hiçbir karara varmamıştım. Bir genç kızdı yol gösteren. Bu genç kızın yüzünü görüp herhangi bir şey düşünmemek için, önüme bakarak yürüdüm. Sana yalan söyleyeceğim ihtiyar; ama şaşkınlık içinde düşündüklerimi değil de, senin duymak istediklerini söyleyeceğim için Allah beni bağışlasın.

3 Kur’an-ı Kerim’den.

İhtiyar bu odada değildi. Gözlerimi kaldırmadan bu odada ne temizlemek, ne havalandırmak, ne de tütsülemekle yok edilebilen; yatalak hastalardan sinen o ağır kokunun bulunmadığını hissettim. Ölüm kokmayan yatalak hastayı bakışlarımla aradığım vakit, minderin üzerinde, insana yaşamayı en iyi şekilde hatırlatan güzel bir kadın gördüm.

Bu söylediğim tuhaf görünebilir ama gerçekten böyleydi. Rahatsızlık duydum. Karanlık düşüncelerin etkisi altında olduğum halde hasta ihtiyarla görüşmeye hazırlanmışken, karşımda ihtiyarın kızını buldum. Kendisini daha önce hiç görmemiştim ama o olduğunu biliyordum. Bütün kadınlarla, özellikle bu güzellikle ve bu yaştaki kadınlarla iyi konuşmayı beceremem. Bana öyle geliyor ki, otuz yaşlarında vardı. Genç kızlar, hayal kurar ve sözlere inanırlar. İhtiyar kadınlar, ölümden korkar ve cennet için söylenenleri heyecanla dinlerler. Böyleleri ise, yitirdiklerinin de, kazandıklarının da değerini bilirler. Meseleleri kendilerine göre yorumlarlar. Bu yorumlar tuhaf olabilir, ama ahmakça değildir. Öne eğikken bile serbest olan olgun gözleri kirpiklerinin ardından uygunsuz bir şekilde bakar. En uygunsuz olanı onların, gösterdiklerinden daha çok şey bildiklerini, tuhaf terazileriyle bizi tarttıklarını bilmemizdir.

Gizlendiği vakit bile parıldayanecessüsleri dokunulmazlıklarının himayesindedir. Oysa biz, onların karşısında savunmasızız... Kınından çıkarmadıkları halde elleri daima kabzasında duran bir kılıç gibi, kullanmak ihtiyacını duymadıkları güçlerine güvenerek bizi, köleleri olabilecek ya da hiç sebebi yokken faydasız üstünlükleriyle gururlanan küçülmüş yaratıklar olarak görürler. Bu saçma güven duyguları o kadar inandırıcıdır ki, onları hor gördüğümüz vakit bile etkileri altında kalırız. Doğabilecek bazı imkânlarla, şeytanca bazı güçlere olan ümit ve inancına rağmen insan, onların karşısında korkuya kapılmaktan kendini alamaz.

Bu kadın, kendinden değil, soyundan gelen özel bir güce sahipti. İnancı tutumuna, hükmedici davranışlarına bir yumuşaklık, bir tatlılık veren, ne olduğunu bir türlü kestiremediğim bir şey vardı onda. Bu, eski bir alışkanlıktan mı; yaşmağı aralanınca görünen sürme ile gölgelenmiş gözlerinin yumuşak parıltısından mı; yaşmağını tutan kuğu boynu gibi kıvrılmış ince elinden mi; yoksa tahrik edici, büyüğü güzelliğinden mi geliyordu?

İçimdeki köylü: “İblis’in kızı” diye düşünüyor; derviş ise beddua ediyordu. İkisi de şaşkınlık içindeydi. Kararmaya başlayan odada yalnız kadının yaşmağı ile elinin beyazlığı görülebiliyordu. Odanın birer ucunda oturuyorduk; yetersiz bir uzaklıkla sıkıcı bir bekleyiş vardı aramızda.

Alacakaranlığın içinden, “Ben, Hafız Muhammed’i çağırdım.” dedi kadın.

Memnun değildi ya da bana öyle görünüyordu.

“Kendisi rahatsız olduğu için benim gelmemi rica etti.” dedim.

“Aynı şey, siz de evimizin dostu sayılırsınız.”

“Evet.”

Oysa daha güzel, şiir gibi şeyler söylemek isterdim. Örneğin; bize layık olmadığımız ilgiyi gösteren saygıdeğer babanıza minnettarız. Ailenizin, yüreğimizde özel bir yeri vardır; diyebilirdim. Ama olmadı.

Odaya, ellerinde mumlarla kızlar girdi.

Bekliyordum.

Yan taraftaki taburenin üstüne konan mumlar, aramızı aydınlatıyordu. Bana daha yakın ve tehlikeli görünüyordu şimdi kadın. Neler hazırladığını bilmiyordum. Babası için çağırdıklarını sanıyordum. Kardeşimin kurtulmasını sağlayacak bir mucize, gizli bir imkân ya da mutlu bir rastlantı ile karşılaşacağımı ummasam

bile, yine gelirdim buraya. Bu işler belli olmaz, ihtiyarla ölüm ve cennet üzerine konuşurken, kardeşim için merhametine sığındığımı belirten bir sözü laf arasına sıkıştırdım mı, bakarsınız adamcağız, hakkında hiçbir şey bilmediğimiz o büyük yolculuğundan önce bir sevap işlemek ister ve bize yardım eder. Bizler ancak, ölümün yaklaştığını sezip, günah ve sevap yazan omuzlarımızdaki melekleri hatırlayınca hesapları düzeltmeye başlarız. Öldükten sonra bile dipdiri kalan gönül yüceliğine ulaşmayı kim istemez! Aynî Efendi'ye gelince; o, bir zavallıyı hapiste tutmak uğruna zengin kayınpederini darıltmayı göze alamaz. Yeter ki Ali Ağa, fedakârlık göstermeden, gayret sarf etmeden, sadece bir insanın serbest bırakılmasıyla kendisine cennet yolunda bir basamak sağlanacağına kanaat getirmiş olsun. Asla bu kadar kolay kazanamayacağı bir sevabı geri çevireceğini hiç sanmam.

Ama kendisi hakkında hiçbir şey bilmediğim Ali Ağa'nın kızı olan bu kadının, benimle ne hakkında konuşabileceğini, kendisine ne şekilde faydalı olabileceğimi bir türlü kestiremiyordum.

Silahlarını arkalarında saklayan iki savaşçı, gizli amaçları olan iki rakip gibi karşılıklı oturuyorduk. Ne yapmak, nelere sahip olmak istediğini öğrenmek için bekliyordum. Az önceki gibi kuvvetli olmasa bile, ümidimi henüz yitirmemiştim. Bu kadın, daha çok genç ve güzel. Onun için yalnız bu dünya vardır. İşlediğimiz günah ve sevapları yazan melekleri düşüneneğini sanmıyorum.

Kararsızlığı uzun sürmedi. Söyleyeceklerini fazla düşünmedi. Duraksamadan, sağa sola bakmadan savaşa koşan gerçek bir savaşçı gibiydi. Sıkılğan olup olmadığını bilmiyorum ama benimle konuşurken hiç sıkılmıyordu. Başlangıçta, zurna sesini andıran, kasten alçaltılmış sesini dikkatle izliyor; örgüye, inci dizisine benzeyen, kelime ve cümle kuruluşları çarşı dilinden tamamen farklı olan, yıllanmış eski odaların kokusunu taşıyan konuşmasını dinliyordum.

“Bunu söylemek benim için kolay değil, zaten başkasına söyleyemem.” dedi. “Ama siz dervişsiniz. Birçok şey duymuş ve görmüş, elinizden geldiğince insanlara yardım etmişsinizdir. Her ailede hoşla gitmeyen şeyler olabileceğini bilirsiniz. Kardeşim Hasan’ı tanırınız değil mi?”

“Evet.”

“Sizinle onun hakkında görüşmek istiyorum.”

Söyleyeceklerinin iyi şeyler olmadığını bildiğinden, önce bana olan güvenini belirtmekle ve unvanımı anmakla gönlümü almaya çalıştı; sonra da kötü şeylerin yalnız kendilerine değil, herkese ait olduğunu hatırlatmak için bütün aileleri araya katarak konuşmasına başladı. Kötülüğü çoğunluğa yükleyince ayıbın daha az olacağını ve onun hakkında rahatlıkla konuşabileceğini sanıyordu.

Bu faydasız güzel girişi, hepimizin az çok bildiği, ailelerindeki uyuz koyunun hikâyesiyle utanç verici bir şekilde hıyanete uğrayan büyük ümitleri hakkındaki yakınmalar izledi. Bu yolunu şaşırmış koyun, ailesinin üzülmesine; insanların önünde utanç, Allah’ın önünde korku duymasına sebep olan uyuzluğundan hiç de şikâyetçi görünmüyordu. Bazı kimseler, arada bir samimiyetle yardım umarak -ki yardım edeceğimize söz verir, ama verdiğimiz sözü pek az yerine getirebilirdik- bize başvururlardı. Ama bu kadın gibilerinin bize başvurmaları, daha çok insanların önünde ellerinden gelen her şeyi yaptıklarına dair bize tanıklık ettirmek, din adamlarını bile seferber ettiklerini göstermek, kötülüğün önlenememesindeki suçsuzluklarını kabul ettirmek içindir.

Çok önceleri bize anlatılan, ezbere bildiğim bu hikâyeyi kadının ağzından duyunca, görevime uygun bir tavır takınarak, yapmacık bir dikkatle dinlemeye başladım. Hiç sebebi yokken, bende şaşkınlık uyandıracak, günlük olaylara benzemeyen, olağandışı bir şey bekliyordum. Oysa ne olabilirdi ki? Kadın söylemesi

gerekeni söyleyecek; kardeşinden yakınarak onunla konuşmam, onu inandırmam için bana rica edecek. Ben de, bu sözde acıklı olayı dinledikten sonra, Allah'ın yardımıyla elimden gelen yardımı yapacağıma söz vereceğim. Yine de değişen hiçbir şey olmayacak. O, görevini yapmış olmanın rahatlığı içinde, bu yaptıklarını çevresindekilere duyuracak; ben, gülünç olmamaya çalışarak Hasan'la görüşeceğim; Hasan ise ailesinin öfkelenmesinden zevk duyarak, canı istediği gibi yaşamaya devam edecek. Bütün bunlardan ne benim, ne hapisteki kardeşimin, ne de herhangi bir kimsenin kaybı ya da yararı olmayacak. Kadın, gerçek ihtiyacı olmadan, çıkar ya da başarı sağlamayı düşünmeden, ılık ve toplumsal sorumluluk duygusunun etkisi altında, söylediklerini başkalarına duyurmak için konuşuyordu. Amacı, kardeşi yüzünden aile şereflerinin lekelenmemesini sağlamak, suçluluğu uzaklaştırmaktı. Bana, sadece aracılık görevi düşüyordu. Bu durumda benden aldığı çok azdı. Buna karşılık, kardeşimin serbest bırakılması için merhametine sığınmayı düşünemezdim bile. Sonra, babasına başkaldıran, yalnız Hasan değildi ki. O, sadece bir örnekti. Onun gibi niceleri vardı. Herhalde babalarının yanındaki düzenli yaşayış sıkıyordu onları. Hasan'ın davranışlarında fazla utarılacak bir şey de yoktu. Onun bu davranışları, diğerlerinde de olduğu gibi, iradelerinin arzularına yenilmesinden ileri geliyordu.

Hikâyenin başını duyar duymaz sonucu toparladım. Sözlerini izlemeye lüzum görmediğim kadını, bu kez dikkat ve ilgiyle seyretmeye başladım. Herhalde o, konuşmasıyla dikkatimi çektiğini düşünüyordu. İkimiz de kibar görünüyorduk.

Kadının, ince tülbentinin altında görünen yüzünün güzelliği ile sıcak coşkunuğunu belli eden iri gözlerinin sakin parıltısı beni şaşırttı. Ama bu, ne söyleyeceğini beklerken tedirginlik ve güvensizlik içinde ona çevirdiğim, ondan çok kendimle ilgili şeyleri belirten ilk kaçamak bakıştı. Ancak içimden bağlılık

duygusunu atıp gerçekten dinliyormuş gibi görüldüğüme kanaat getirdikten sonra sıkıntıdan kurtularak, onu salim kafayla görmeye başladım.

Ender olarak tahmin ettiğimiz, hatta karşılaştığımız vakit bilinen sebepler yüzünden varlıklarını bile duymadığımız, dünyamızın o kadar uzağındaki bu tuhaf yaratıkları daha iyi görmek isteğinden doğan basit bir tecessüs değildi bu. Aramızdaki ilişkiyi bozmadığım, isteklerine, zenginliğine değer veren bir derviş olarak kaldığım halde, karşısında onu gizlice seyreden bir insan durumundaydım. O, beni ne görüyor, ne de hakkımda bir şey biliyordu. Ben onu hem rahat rahat seyrediyordum, hem de ne düşündüğünü biliyordum; bunun için ondan biraz üstündüm. Her vakit arzu edildiği halde, pek seyrek elde edilebilen bir üstünlüktü bu. Böyle derli toplu olarak sakin sakin oturduğum yerden onu seyrederken kötü bir şey yapmadığıma inandığım gibi kafamda, sonradan utanarak hatırlanacak bir düşüncenin de doğmayacağını biliyordum.

İlk fark ettiğim, elleri oldu. Birbirinden ayrı durarak belirli bir zorlama ile yaşmağı tutarken fazla hareket imkânı olmayan bu eller, güçlülkle görülen, anlatımsız şeylerdi. Ama yaşmağı bırakıp da birbirine kavuşunca bir bütün olarak canlanıveriyorlardı. Birdenbire hücumla geçmeyen, canlı, hareket etmeyen bu ellerin sessiz uysallıklarında, yavaş yavaş dolaşmalarında, durmadan ilgimi çeken büyük bir güç, olağanüstü bir anlam vardı. Her an önemli bir şey yapacaklarmış gibi görünerek gergin bir bekleyiş, devamlı bir heyecan yaratıyorlardı. Bu eller ya sessiz bir arzuyla boğuluyormuş gibi birbirlerine kenetli olarak sahibinin kucağında uslu uslu duruyor ya da aşırı enerjiden ileri gelen ve huzursuzluk ürpertisini andıran devamlı dalgalanma içindeki durgunluklarında yollarını şaşırılmamak, anlamsız bir şey yapmamak için birbirlerini koruyorlardı. Derken söz birliği etmiş gibi acelesiz ayrılıyor, birbirlerini arayarak bir an havada süzülüyor, sonra

âşik kuşlar gibi nazik bir şekilde atlas dizlerin üzerine düşüyor ve tekrar birleşmiş suskunlukları içinde mutlulukla sarmaş dolaş oluyorlardı. Ellerden biri, ağır ağır gerilen ihtiraslı parmaklarıyla altındaki atlas ve atlasın altındaki deriyi okşarken; öteki, onun üstüne yapışmış, yuvarlak mermer dizin üzerindeki kumaşın hışırtısını dinleyerek sessizce yatıyordu. Bazen bir el, kırmızımtırak parıltılı, siyah saçların altında utanarak gizlenen kulağın ucundaki küpeye dokunmak, havada bir an kalıp konuşulanlara kulak kabartmak üzere tek başına yürüyüşe çıkıyor, sonra da bu küçük ihmal yüzünden incinerek susan ötekinin yanına çabucak dönüyordu. Uzun bir müddet bu böyle devam etti.

Başlı başına yaşayışlarının anlamlılığına şaşarak onları izliyordum. Kendilerine özgü hayat çizgileri, istekleri, aşkları, kıskançlıkları, ihtirasları, cinsel arzuları olan küçük iki yaratık gibiydiler. Bütün ötekileri andıran bu küçük hayat belirtileri hakkındaki delice düşünceler beni kâh heyecanlandırıyor, kâh korkutuyordu. Bu, içimde uyandırmak istemediğim değişik bir hayatın nabız atışı, hızlı ve tehlikesiz bir düşüncenin etkisiydi.

Bu ellere, güzel oldukları için bakıyordum. İpekli gömleğinin nakış işlemeli yenlerinde başlayan bu ellerin, nazik bir şekilde yuvarlak ve inanılmayacak derecede ince bilekleriyle saydam eklemleri vardı. En güzeli de, çok canlı bir şekilde açılıp kapanan, düzgün kozalakların içine dökülmüş gibi parlak derili olan ince parmaklarıydı.

İlk olarak dikkatimi çeken bu iki küçük yaratık, bu iki mürekkep balığı, bu iki çiçektir; ama ne başlangıçta daha çok onlara bakarken, ne de sonra, bilinmeyen bir dünyayı keşfediyormuş gibi kendisini gözetirken gördüğüm, yalnız elleri değildi. Bu kadındaki her şey ayırt edilemeyecek şekilde birbiriyle uyumluydu. Sürme çekilmiş gözlerinin bakışları, ince tülbentin altında güçlkle görülebilen el hareketlerinin birleşmesine; başını hafifçe oynatması, altın iğneyle tutturulmuş zülfünün titremesine

ve gümüş terlik içindeki ayaklarının bilinçsiz olarak kıpırdanmasına; yüz çizgilerinin anlamlı hareketleri, içinden, kanından gelen aydınlığın yankılanmasıyla yüzünün daha sıcak, daha tatlı olmasına; ıslak dişlerinin parıltısı, etli, pembe dudaklarının dikkati çekmesine sebep oluyordu. Başlı başına göze çarpan, yalnız vücuduymdu.

Bu kadın, bende hiçbir arzu uyandırmadı. Böyle bir şey olsa bile, utandığım; yaş ve mevkiimi, karşılaşacağım tehlikeyi düşündüğüm; hastalıktan da kötü olabilecek huzursuzluktan korktuğum için kendi kendime hükmetme alışkanlığımla daha başlangıçta boğardım bu duyguyu. Ama sessiz akan bir ırmağı, akşamüstü gökyüzünü, yarı gecede ayı, çiçek açmış bir ağacı, sabahları çocukluğumun gönlünü seyrediyormuşum gibi, derin bir zevk, büyük bir memnuniyetle ona baktığımı kendimden gizleyemedim. Bu bakışlarda ne sahip olma isteği, ne tamamen duyulanma imkânı, ne de kalkıp oradan uzaklaşma gücü vardı. Canlı ellerinin birbirleriyle kovalamaca oynayarak nasıl eğlendiklerini seyretmek, onun konuşmasını dinlemek hoş bir şeydi. Hatta konuşmasa bile olurdu, onun oradaki varlığı bana yetiyordu.

Bir an geldi ki, mutlu seyredişin de benim için tehlikeli olmaya başladığını anladım. Üstünlüğüm, gizliliğim kalmamıştı artık. İçimde, istenmeyen bir şey canlandı. Bu ihtiras değil, belki de ondan daha kötü olan, hatıraydı. Hayatımın biricik kadını hatırlamıştım. Aradan geçen bunca yılın altından nasıl sıyrılıp meydana çıktığını bilmiyordum. Bu kadın gibi güzel değildi; üstelik onunla bir benzerliği de yoktu. Nasıl oldu da biri, ötekini çağırır? Yokluğunu bildiğim halde yirmi yıldır hem unuttuğum, hem hatırladığım; istemediğim, ona ihtiyaç duymadığım anlarda pelin gibi acı olarak karşıma çıkan bu uzaktaki kadın şimdi beni daha çok ilgilendiriyordu. Ama anlamadığım bir şey vardı. İçimden gideli bunca yıl olduğu halde onun tekrar canlanmasına sebep olan, acaba düşlerdeki günahkâr yüzlü bu kadın mıydı?

Yoksa o, bana kardeşimi unutturmak, bütün bu olup bitenlerden sonra bir daha elde edememek üzere kaçırdığım imkânlardan ötürü beni ayıplamak için mi tekrar diriliyordu?

Bakışlarımı önüme çevirdim. İnsan hiçbir vakit emin olduğunu ve geçmiş olan bir şeyin öldüğünü düşünmemelidir. İşte, ona en az ihtiyacım olan bu sırada yine düşüncelerime karıştı. Gerçi o şimdi önemli değil, ama onun hatırası her şeyin, hatta bana acı veren bu durumun, başka türlü olabileceğini sezinleyen o gizli düşüncenin bile yerini alıyor. Gölge git, benden uzaklaş! Hiçbir şey başka türlü olamazdı. Ne olursa olsun yine, acı veren başka bir şey bulunurdu. Başka türlü olmakla insanın hayatı daha iyiye yönelmez.

Kadın, “Dinliyor musunuz?” diye sorunca kendime geldim.

Hatıraların içinde kaybolduğumu fark etti mi yoksa?

“Dinliyorum, devam edin.” dedim.

Gerçekten de dinliyordum. Sıradan bir hikâye anlatmadığını şaşarak dinliyor ve duyuyordum. Gerçi, anlattıkları öyle ahım şahım şeyler değildi; ama yine de dinlemeye, hatta bakmaktan çok dinlemeye değerdi. Ümidim birdenbire başını kaldırdı.

Kadın bana, İstanbul’da öğrenimini tamamladıktan sonra hem ailelerinin asaletine, hem kendi bilgisine uygun bir mevkie erişen kardeşinin tuhaf kaderini anlattı. Söylenenler biraz şişirmeydi. Çünkü kardeşinin İstanbul’daki mevkii öyle övünülecek kadar yüksek bir mevki değildi. Kadıncağız, kârla zararı kendine göre denkleştiriyordu.

Kardeşiyle hepsi övünüyormuş, hele babasının keyfine diyecek yokmuş. Derken beklenmedik bir şey olmuş, oğlan tamamen değişmiş. Bunun gerçek sebebini kimse bilmiyor, hatta Hasan’ın kendisi bile söyleyemiyormuş. Şimdi herkes üzüntü ile soruyor-muş; “Hocalarının bile takdir ettiği Hasan’daki o bilgi nereye